ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2021;10(4):273-280

Journal of Police Medicine

Journal Homepage: http://jpmed.ir/

Original Article Open Access

The Role of Withdrawal Self-efficacy, Craving and Attention Bias in Predicting of Relapse in Individuals with Methamphetamine Abuse

Mina Taherifard[1] PhD, Sajjad Basharpoor[1*] PhD, Nader Hajloo[1] PhD, Mohammad Narimani[1] PhD

[1] Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences & Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

ABSTRACT

AIMS: Substance abuse incurs huge social costs in society and leads to significant clinical distress in individuals. One of the most widely used drugs in recent years is methamphetamine. One of the major challenges for people with substance abuse disorders is recurrence or relapse. The aim of this study was to determine the role of withdrawal self-efficacy, craving and attention bias in predicting relapse in individuals with methamphetamine abuse.

MATERIALS & METHODS: This descriptive-correlational study was performed on all individuals with substance abuse disorder (methamphetamine) who referred to addiction treatment centers in Ardabil, Iran, between October and February of 2019. A total of 172 individuals were selected by available sampling method. Data were collected using the Macleod's Dot Probe test, Short scale of substance abuse, Wright's relapse prediction questionnaire, and the Brahmson's Addiction Self-Efficacy Questionnaire. Data were analyzed by Pearson correlation coefficient and stepwise regression analysis using SPSS 21 software.

FINDINGS: The results showed that craving and bias of attention had a significant positive relationship with relapse and withdrawal self-efficacy had a significant negative relationship with relapse ($p<0.01$). The results of regression analysis also showed that withdrawal self-efficacy with components could predict 22%, craving 24% and attention bias 13% of relapse changes ($p<0.01$).

CONCLUSION: Withdrawal self-efficacy, craving and attention bias play an important role in predicting relapse of substance users and the results of the present study can be used in the prevention and treatment of people with substance abuse disorder.

KEYWORD: Self-Efficacy; Craving; Attention Bias; Relapse; Methamphetamine

How to cite this article:

Taherifard M, Basharpoor S, Hajloo N, Narimani M. *The Role of Withdrawal Self-efficacy, Craving and Attention Bias in Predicting of Relapse in Individuals with Methamphetamine Abuse.* J Police Med. 2021;10(4):273-80.

***Correspondence:**

Address: Ardabil-University Street, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.
Postal Code: 13131-56199
Tel: +984531505622
Fax : -
Mail: basharpoor_sajjad@uma.ac.ir.com

Article History:

Received: 09/01/2021
Accepted: 13/02/2021
ePublished: 07/10/2021

Copyright © 2021, Journal of Police Medicine | This open access article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2021;10(4):273-280

مجله طب انتظامی

وب‌سایت مجله: http://jpmed.ir/

مقاله اصیل

دسترسی آزاد

نقش خودکارآمدی ترک، ولع مصرف و سوگیری توجه در پیش‌بینی عود افراد مبتلا به سوء مصرف متامفتامین

مینا طاهری فرد[1] PhD، سجاد بشرپور[1*] PhD، نادر حاجلو[1] PhD، محمد نریمانی[1] PhD

[1] گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

اهداف: سوءمصرف مواد هزینه‌های بسیاری را برای افراد و جامعه تحمیل می‌کند و منجر به پریشانی بالینی قابل توجه در افراد می‌شود. یکی از پرمصرف‌ترین مواد مخدر در سال‌های اخیر، متامفتامین است. یکی از چالش‌های مهم افراد دارای اختلال مصرف مواد، عود یا بازگشت مصرف است. هدف پژوهش حاضر تعیین نقش خودکارآمدی ترک، ولع مصرف و سوگیری توجه در پیش‌بینی عود افراد مبتلا به سوءمصرف متامفتامین است.

مواد و روش‌ها: این پژوهش توصیفی - همبستگی است در تمامی افراد مبتلا به اختلال سوء مصرف مواد (متامفتامین) که به مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل در فاصله زمانی مهرماه تا بهمن‌ماه سال ۱۳۹۸ مراجعه کرده بودند، انجام شد. تعداد ۱۷۲ نفر از این افراد به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از آزمون دات پروب مک لود، مقیاس کوتاه ولع مصرف مواد، پرسش‌نامه پیش‌بینی عود رایت و پرسش‌نامه خودکارآمدی ترک اعتیاد برامسون استفاده شد. داده‌ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون گام به گام در قالب نرم‌افزار SPSS 21 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که ولع مصرف و سوگیری توجه با عود ارتباط مثبت معنادار و خودکارآمدی ترک با عود ارتباط منفی معناداری داشت ($p<۰/۰۱$). همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که خودکارآمدی ترک همراه با مؤلفه‌ها ۲۲ درصد، ولع مصرف ۲۴ درصد و سوگیری توجه ۱۳ درصد از تغییرات عود را توانستند پیش‌بینی کنند ($p<۰/۰۱$).

نتیجه‌گیری: خودکارآمدی ترک، ولع مصرف و سوگیری توجه در پیش‌بینی عود افراد مصرف‌کننده متامفتامین نقش مهمی دارند و از نتایج پژوهش حاضر در پیشگیری و درمان افراد مبتلا به اختلال سوءمصرف مواد می‌توان استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: خودکارآمدی، ولع مصرف، سوگیری توجه، عود، متامفتامین

نحوه استناد به این مقاله:

Taherifard M, Basharpoor S, Hajloo N, Narimani M. *The Role of Withdrawal Self-efficacy, Craving and Attention Bias in Predicting of Relapse in Individuals with Methamphetamine Abuse.* J Police Med. 2021;10(4):273-80.

نویسنده مسئول*:

آدرس پستی: اردبیل، خیابان دانشگاه، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی.
کدپستی: ۵۶۱۹۹-۱۳۱۳۱
تلفن: ۰۴۵۳۱۵۰۵۶۲۲
فاکس -
پست الکترونیک:
basharpoor_sajjad@uma.ac.ir.com

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۰
پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۵
چاپ: ۱۴۰۰/۰۷/۱۵

Copyright © 2021, Journal of Police Medicine | This open access article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

مقدمه

اختلال مصرف مواد به عنوان الگویی از سوء مصرف مواد مشخص می‌شود که با استفاده از مواد روان‌گردان بدون نسخه یا به روش دیگری غیر از نسخه تجویز می‌شود [۱]. شیوع اختلال مصرف مواد در میان بزرگسالان ۲۵-۱۸ساله، ۲۳/۲ درصد و در میان بزرگسالان ۲۶ساله و بالاتر، ۸/۹ درصد است [۲]. طبق بررسی‌های انجام‌شده، یکی از پر مصرف‌ترین مواد در سال‌های اخیر، متامفتامین است [۳]. استفاده از متامفتامین همچنان به عنوان یک مشکل مهم سلامت عمومی مطرح شده که نگرانی‌های جدی پزشکی و کیفری ایجاد کرده است. در جهان، بین ۱۶۲ تا ۳۲۴ میلیون نفر حداقل یک بار در سال گذشته از یک ماده مخدر غیرقانونی استفاده کرده‌اند. متامفتامین یک محرک روان‌شناختی بسیار اعتیادآور و یک نگرانی بهداشتی در ایران است [۴]. یکی از چالش‌های مهم افراد دارای سوء مصرف مواد عود است که پژوهشگران و متخصصان حیطه اعتیاد با آن درگیر هستند [۵]. خطر عود در بین افراد وابسته به متامفتامین با سابقه ترک، بسیار بالاتر است. به طوری‌که شیوع استفاده از متامفتامین و بازگشت به مواد یکی از موضوعات مهم در جهان کنونی تبدیل شده است [۶].

یکی دیگر از متغیرهایی که در افراد مبتلا به اختلال مصرف مواد می‌تواند نقش مهمی داشته باشد، خودکارآمدی ترک است. *Zhang* و همکاران [۷] در یک پژوهش کیفی به این نتیجه رسیده‌اند که افراد دارای خودکارآمدی بالا، میزان اعتیاد و وابستگی خود را دست کم می‌گیرند و خودکنترلی خود را بیشتر برآورد می‌کنند. در مقابل، افراد دارای خودکارامدی پایین، میزان وابستگی خود به مواد را بیشتر برآورد می‌کنند و خودکنترلی خود را ضعیف ارزیابی می‌کنند. این افراد، سابقه عود بیشتری نسبت به گروه دیگر داشته‌اند و بیشتر عود را به عنوان شکست تفسیر می‌کنند و آن را به خود اسناد می‌دهند. *Morrell*، *Cohen* و *Skarbek* [۸] به این نتیجه رسیده‌اند که خودکارآمدی پایین با افزایش شدت علایم ترک نیکوتین مرتبط است و رابطه‌ای پویا بین خودکارآمدی و علایم ترک نیکوتین وجود دارد.

بزرگ‌ترین تهدید یک بیمار در حال بهبودی و عامل اصلی عود، ولع مصرف است و اگر به طور دقیق کنترل و شناخته نشود؛ برای فرد بسیار گیج‌کننده و آشفته‌ساز بوده و ممکن است مصرف مجدد را در پی داشته باشد [۹]. بررسی بر روی افراد سیگاری نشان داده است که ولع مصرف می‌تواند پیش‌بینی‌کننده عود مصرف سیگار باشد [۱۰]. در مطالعات بالینی، ولع مصرف به عنوان یک عامل پیش‌بینی‌کننده مهم در استفاده از مواد مخدر و عود گزارش شده است [۱۱].

همچنین سوگیری توجه منجر به افزایش مصرف مواد و تداوم مصرف مواد می‌گردد [۱۲]. افراد با اختلال سوء مصرف مواد ممکن است یک سوگیری توجه نسبت به نشانه‌های مرتبط با مواد داشته باشند. در پژوهش‌های مرتبط، سوگیری توجه شامل توجه و حفظ توجه به نشانه‌های مرتبط به مواد نسبت به محرک‌های خنثی بیشتر است. سوگیری توجه با رفتار مصرف مواد مواد همراه است [۱۳]. بین سوگیری توجه به نشانه‌های متامفتامین با شاخص‌های بالینی اعتیاد همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد [۱۴]. *Field*، *Marhe* و *Franken* [۱۵] در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که سوگیری توجه با ولع مصرف ارتباط معناداری دارد و نوسانات لحظه به لحظه در سوگیری توجه ممکن است باعث تمایل به عود و مصرف مواد شود.

با توجه به شایع‌بودن مشکل سوء مصرف متامفتامین در جامعه و مشکلات اجتماعی و فردی ناشی از آن ضروری است که در جهت پیشگیری و بهبود این افراد، اقداماتی انجام شود. درمان سوء مصرف متامفتامین و پیشگیری مناسب از این پدیده زیان‌بار جامعه باعث خواهد شد که هزینه‌های درمانی و امکاناتی و همچنین اقدامات نیروی انتظامی در این زمینه کمتر شده و باعث جلوگیری از هدر رفتن سرمایه‌های اجتماعی و انتظامی می‌گردد. با توجه به اینکه متغیرهای عصب‌شناختی همچون سوگیری توجه و هم متغیرهای مرتبط با عود (مانند ولع مصرف و خودکارآمدی ترک) می‌توانند نقش مهمی در پیش‌بینی میزان بازگشت و مصرف دوباره در افراد وابسته به متامفتامین باشد؛ به این دلیل پژوهش حاضر با در نظر گرفتن متغیرهای مهم در پیش‌بینی عود افراد مصرف‌کننده درصدد تعیین نقش متغیرهای مذکور در میزان و تمایل به عود افراد وابسته به متامفتامین است. پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش ولع مصرف، خودکارآمدی ترک و سوگیری توجه در پیش‌بینی عود افراد مبتلا به سوءمصرف متامفتامین انجام شد.

مواد و روش‌ها

طرح پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی افراد مبتلا به اختلال مصرف مواد بودند که به مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل در فاصله زمانی مهرماه تا بهمن‌ماه سال ۱۳۹۸ مراجعه کرده بودند. اندازه نمونه برای پژوهش حاضر ۳۲۰ نفر بود که مطابق با جدول مورگان تعداد ۱۷۵ نفر مرد مبتلا به اختلال مصرف مواد (متامفتامین) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ملاک‌های ورود؛ دامنه سنی ۶۰-۲۰ سال، تشخیص اختلال سوء مصرف مواد بر اساس ملاک‌های DSM-5، داشتن حداقل سواد خواندن و نوشتن و دارا بودن سابقه مصرف متامفتامین بود و معیارهای خروج؛ داشتن بیماری روانی شدید یا بیماری‌های بینایی وشنوایی، استفاده از داروهای تأثیرگذار بر خلق و خو، عدم تکمیل پرسش‌نامه‌ها و عدم تمایل به ادامه حضور در مطالعه بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از آزمون و پرسش‌نامه‌های زیر استفاده شد:

آزمون دات پروب: این آزمون نرم‌افزاری، نسخه اصلاح‌شده آزمون اصلی است که توسط *Macleod*، *Mathews* و *Tata* ارائه شده است. در این آزمون جهت بررسی سوگیری توجه، به جای واژه‌ها از تصاویر مربوط به مواد استفاده شده است. تصاویر و نقطه در دو کادر مستطیل شکل با فاصله دو سانتی‌متر از نقطه تثبیت مرکزی صفحه نمایش، ارائه شده است. برای اجرای این آزمون، آزمودنی به فاصله ۵۰ سانتی‌متر از رایانه قرار می‌گیرد. نخست کادر خالی و نقطه تثبیت (+) برای مدت ۵۰۰ هزارم ثانیه ارائه می‌شوند. سپس دو چهره در چپ و راست نقطه تثبیت صفحه نمایش برای حالت ناهشیار به مدت ۲۰۰ هزارم ثانیه ارائه می‌شوند. آزمودنی باید با دیدن نقطه (ستاره)، با فشار دادن کلیدهای جهت‌نما روی صفحه کلید رایانه، جهت نقطه (ستاره) ظاهرشده را نشان دهد و بر این پایه، رایانه پاسخ و زمان واکنش آزمودنی را تا یک هزارم ثانیه ثبت می‌کند [۱۶]. این آزمون در ایران توسط *دهقانی*، *خطیبی* و *پوراعتماد* بررسی گردیده است که پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ در تمام نوبت‌های آزمون بالای ۰/۹۰ بوده است. برای محاسبه روایی نیز

نمرات توجه آزمودنی‌ها با نمرات زیرمقیاس‌های افسردگی و اضطراب و استرس آزمون DASS مورد بررسی قرار گرفته که در سطح p=۰/۰۳۸ معنادار بوده است [۱۷]. ضریب آلفای کرونباخ آزمون در پژوهش حاضر ۰/۸۲ محاسبه شد.

مقیاس کوتاه ولع مصرف مواد: این آزمون یک ابزار خودگزارشی ۸آیتمی است که توسط *Somoza* و همکاران در سال ۱۹۹۵ طراحی شده و مدت، فراوانی و شدت ولع مصرف مواد را در یک مقیاس لیکرت ۵نقطه‌ای (خیلی زیاد= ۴، کمی زیاد= ۳، کم= ۲، خیلی کم= ۱، هیچ= صفر) اندازه می‌گیرد. سئوالات ۱ و ۵ نوع وابستگی اولیه و ثانویه افراد به مواد را نشان می‌دهد. سئوالات ۲ تا ۴ و ۶ تا ۸ با هم جمع و نمره کلی مقیاس ولع مصرف به‌دست می‌آید. دامنه نمرات افراد در مقیاس ولع مصرف بین صفر تا ۳۲ است که هر چه نمرات بالاتر باشد، نشان‌دهنده ولع مصرف بیشتر است و بالعکس. این مقیاس همبستگی بالایی با مقیاس‌های شدت اعتیاد نشان داده و ضریب آلفای کرونباخ آن نیز ۰/۸۸ گزارش شده است [۱۸]. هم‌چنین در پژوهشی ضریب آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه ۰/۷۸ گزارش شده است [۱۹]. همبستگی این پرسش‌نامه با مقیاس شدت اعتیاد در پژوهش حاضر ۰/۷۵ به‌دست آمد که معنادار بود و نشان‌دهنده روایی همگرا بود. ضریب پایایی این مقیاس در پژوهش حاضر ۰/۸۳ به دست آمد.

پرسش‌نامه پیش‌بینی عود (PRQ): این پرسش‌نامه مقیاس خودسنجی ۴۵سئوالی است و هر سئوال شامل یک موقعیت می‌شود که شرکت‌کنندگان باید خود را در آن تصور کنند. این پرسش‌نامه توسط *Write* طراحی شده و شامل دو قسمت می‌شود: شدت نیرومندی میل در موقعیت خاص، احتمال مصرف در آن موقعیت. همه سئوالات در یک مقیاس پنج درجه‌ای شامل صفر (هیچ)، ۲ (متوسط)، ۳ (قوی) و ۴ (خیلی قوی)، نمره‌گذاری می‌شوند. حداقل نمره صفر و حداکثر ۱۸۰ خواهد بود. نمره بین صفر تا ۶۰، میزان پیش‌بینی بازگشت، ضعیف است. نمره بین ۶۰ تا ۹۰، میزان پیش‌بینی بازگشت، متوسط است. نمره بالاتر از ۹۰، میزان پیش‌بینی بازگشت، قوی است [۲۰]. آلفای کرونباخ برای ۴۰ بیمار بهبودیافته برای خرده‌مقیاس میزان وسوسه ۰/۹۴ و برای خرده‌مقیاس میزان میل ۰/۹۷ محاسبه شده است. همبستگی به‌دست‌آمده بین دو خرده‌مقیاس مذکور r =۰/۸۵ گزارش شده است [۲۱]. ضریب پایایی این پرسش‌نامه در پژوهش حاضر ۰/۶۹ به دست آمد.

پرسش‌نامه خودکارآمدی ترک اعتیاد (QASQ): به منظور بررسی خودکارآمدی ترک مواد از پرسش‌نامه خودکارآمدی ترک اعتیاد استفاده شد. این پرسش‌نامه که جهت بررسی میزان خودکارآمدی در مددجویان وابسته به مواد مخدر توسط *Bramson* طراحی و مورد استفاده قرار گرفته است، شامل ۱۶ گویه است. حل مسأله، تصمیم‌گیری، ابراز وجود و ارتباط، چهار مقیاس این پرسش‌نامه هستند. پاسخ‌های افراد به صورت ۷گزینه‌ای و با استفاده از مقیاس لیکرت نمره‌گذاری می‌شود: ۱- قطعاً خیر ۲- احتمالاً خیر ۳- شاید خیر ۴-نمی‌توانم بیان کنم ۵- شاید بله ۶- احتمالاً بله ۷- قطعاً بله. دامنه نمرات این پرسش‌نامه بین ۱۶ تا ۱۱۲ قرار گرفته است. در پژوهشی اعتبار این پرسش‌نامه با استفاده از روایی محتوا و نظر متخصصان و پایایی این پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۲ مطرح شده است [۲۲]. اعتبار محتوایی و صوری این مقیاس مناسب و میزان پایایی این مقیاس از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش شده است [۲۳]. ضریب پایایی این مقیاس در پژوهش حاضر ۰/۶۹ به‌دست آمد.

روند اجرای پژوهش به این صورت بود که به منظور بررسی متغیرهای پژوهش بعد از دریافت نامه معرفی از دانشگاه، به مرکز بهزیستی استان اردبیل جهت دریافت مجوز اجرا در کمپ‌ها مراجعه کردیم. سپس بعد از هماهنگی با مسئول مراکز ترک اعتیاد به آنجا مراجعه کرده و افرادی که دارای سابقه مصرف متامفتامین بودند، شناسایی شدند. پس از اخذ رضایت از آزمودنی‌ها، ابتدا به مقیاس کوتاه ولع مصرف مواد، پرسش‌نامه پیش‌بینی عود، پرسش‌نامه خودکارآمدی ترک اعتیاد و آزمون دات پروب پاسخ دادند. پرسش‌نامه‌ها به صورت فردی اجرا شد و مصاحبه بالینی ساختاریافته برای بررسی عدم ابتلا به اختلالات روانپزشکی استفاده شد.

ملاحظات اخلاقی: بر اساس نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای سازمان روان‌شناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران، قبل از اجرای پژوهش، توضیحات لازم در خصوص هدف اجرای پژوهش ارائه شد و بعد از جلب اعتماد افراد درباره محرمانه‌بودن نتایج پژوهش حاضر، از آزمودنی‌ها درخواست شد که به دقت سئوالات را مطالعه و پاسخ دهند. به آزمودنی‌ها اطمینان داده شد که شرکت در پژوهش هیچ پیامدی ندارد و پرسش‌نامه‌ها و آزمون بدون دریافت نام و نام خانوادگی و با روش کدگذاری اسامی انجام شد. لازم به ذکر است که این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری رشته روان‌شناسی است که تأییدیه اخلاق را از دانشگاه علوم پزشکی اردبیل گرفته و در تاریخ ۱۳۹۸/۵/۱۳ با کد IR.ARUMS.REC.1398.246 تصویب شد.

تجزیه و تحلیل آماری: به منظور بررسی روابط بین متغیرهای پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون و به‌منظور پیش‌بینی عود به وسیله خودکارآمدی ترک، سوگیری توجه و ولع مصرف از تحلیل رگرسیون گام به گام در قالب نرم‌افزار SPSS 21 استفاده شد. برای بررسی نرمال‌بودن داده‌ها از آزمون کولموگراف اسمیرنوف استفاده شد.

یافته‌ها

سه نفر از نمونه‌ها به دلیل عدم تکمیل پرسش‌نامه‌ها از مطالعه خارج شدند. نتایج نشان داد که از ۱۷۲ مرد مبتلا به سوء مصرف متامفتامین، ۵۷ نفر (۳۳/۱ درصد) مجرد، ۹۵ نفر (۵۵/۲ درصد) متأهل و ۲۰ نفر (۱۱/۶ درصد) مطلقه بودند. میانگین سنی مردان ۳۵/۷±۵۴/۷۶ سال بود. میانگین نمرات خودکارآمدی ترک (۵۱/۱۵±۶۳/۱۵)، ولع مصرف (۱۳/۶۱±۶/۳۳)، سوگیری توجه (۵۵۳/۸۹±۴۹/۷۷) و عود (۱۴۷/۲۳±۴۵/۱۰) بود (جدول ۱). همچنین نتایج همبستگی پیرسون نشان داد که بین ولع مصرف و عود مصرف مواد (r=۰/۴۶) و همچنین بین سوگیری توجه و عود مصرف مواد (r=۰/۳۵) همبستگی مثبت معناداری و بین خودکارآمدی ترک و عود (r=-۰/۳۷)، همبستگی منفی معناداری وجود داشت (p<۰/۰۱؛ جدول ۱). نتایج آزمون کولموگراف اسمیرنوف نشان داد که سطح معناداری برای تمام متغیرها از ۰/۰۵ بزرگ‌تر بود؛ لذا مفروضه نرمال‌بودن توزیع نیز رعایت‌شده بود و به این ترتیب استفاده از تحلیل ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون مقدور بود. همچنین، با توجه به اینکه مقدار آماره دوربین-واتسون برابر ۱/۷۱

بود و از مقدار ۱/۵ بیشتر و از ۲/۵ کمتر بود، خطاها از یکدیگر مستقل بودند. لذا فرض استقلال بین خطاها نیز برقرار بود.

مطابق با نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام، متغیر خودکارآمدی ترک با مؤلفه‌ها با ضریب تعیین (R^2=۰/۲۲؛ F=۱۱/۹۲)، ۲۲ درصد از تغییرات عود را پیش‌بینی می‌کرد که در سطح p<۰/۰۰۱ معنادار بود. در ادامه برای بررسی تأثیر جداگانه هر یک از مؤلفه‌های خودکارآمدی ترک ضرایب بتا نشان داد که به جز مؤلفه‌های تصمیم‌گیری و ابراز وجود، مولفه‌های حل مسأله (β=-۰/۴۱۳؛ p<۰/۰۰۱) و ارتباط (β=-۰/۱۷۷؛ p<۰/۰۲۱) به طور معناداری تغییرات عود را پیش‌بینی کردند. همچنین در راستای پیش‌بینی عود توسط ولع مصرف و سوگیری توجه، مدل رگرسیون نشان داد که ولع مصرف (R^2=۰/۲۴؛ F=۴۷/۸۰؛ β=-۰/۴۶۹) حدود ۲۴ درصد و سوگیری توجه (R^2=۰/۱۳؛ F=۲۴/۵۶؛ β=-۰/۳۵۶) حدود ۱۳ درصد از تغییرات عود را با سطح معناداری p<۰/۰۰۱ پیش‌بینی کردند.

جدول ۱) آماره‌های توصیفی و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین (M±SD)	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱. حل مسئله	۱۳/۶±۷۶/۵۵	۱								
۲. تصمیم‌گیری	۱۳/۵±۷۹/۸۸	۰/۴۸**	۱							
۳. ابراز وجود	۱۲/۵±۶۰/۹۷	۰/۱۰	۰/۰۶	۱						
۴. ارتباط	۱۱/۴±۴۸/۲۷	۰/۲۴**	۰/۱۵*	۰/۳۵**	۱					
۵. خودکارآمدی ترک(کل)	۵۱/۱۵±۶۳/۱۵	۰/۷۱**	۰/۶۴**	۰/۵۷**	۰/۶۷**	۱				
۶. ولع مصرف	۱۳/۶±۶۱/۳۳	-۰/۴۴**	-۰/۲۲**	-۰/۰۲	-۰/۲۹**	-۰/۳۸**	۱			
۷. سوگیری توجه	۵۵۳/۸۹±۴۹/۷۷	-۰/۴۰**	-۰/۳۰	-۰/۱۳	-۰/۱۸*	-۰/۳۹*	۰/۳۷**	۱		
۸. قدرت امیال	۷۹/۱۶±۲۱/۴۶	-۳۷**	-۰/۱۴	-۰/۱۰	-۰/۲۷**	-۰/۳۱**	۰/۵۰**	۰/۳۴**	۱	
۹. احتمال مصرف	۶۷/۱۸±۰۴/۳۳	-۰/۴۳**	-۰/۲۳**	-۰/۰۴	-۰/۱۷*	-۰/۳۴**	۰/۳۶**	۰/۳۳**	۰/۶۹**	۱
۱۰. عود (کل)	۱۴۷/۴۵±۲۳/۱۰	-۰/۴۴**	-۰/۲۱**	-۰/۰۹	-۰/۲۴**	-۰/۳۷**	۰/۴۶**	۰/۳۵**	۰/۹۱**	۰/۹۰**

**p<۰/۰۱ ؛ *p<۰/۰۵

بحث

هدف پژوهش حاضر تعیین نقش خودکارآمدی ترک، ولع مصرف و سوگیری توجه در پیش‌بینی عود افراد مبتلا به اختلال سوء مصرف مواد بود. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین خودکارآمدی ترک و عود افراد مبتلا به اختلال سوء مصرف مواد ارتباط منفی وجود داشت و ۲۲ درصد عود به‌وسیله خودکارآمدی ترک قابل تبیین بود و از بین مؤلفه‌های خودکارآمدی ترک فقط مؤلفه‌های حل مسئله و ارتباط به طور معنادار تغییرات عود را می‌توانستند پیش‌بینی کنند. این یافته با نتایج پژوهش‌های [۷، ۸] همخوان است. در تبیین نتایج این پژوهش بر اساس دیدگاه *Bandura* [۲۴] می‌توان گفت داشتن معیارهای سخت برای ارزشیابی از خود و اشکال افراطی در افراد مصرف‌کننده مواد، به واکنش‌های نابهنجار و احساس بی‌ارزشی و بی‌هدفی می‌انجامد که این می‌تواند زمینه عود مواد را در فرد فراهم سازد. همانطور که مدل *Marlatte* [۲۵] نشان داده است، انگیزه و احساس کارآمدی ناکافی به عنوان یکی از عوامل فردی عود سوء مصرف مواد مطرح است. همچنین بر حسب این مدل، هنگامی که درمان‌جو در موقعیتی پرخطر قرار می‌گیرد، به شرط وجود پاسخ‌های مقابله‌ای مناسب و شبکه حمایتی، احساس کارآمدی او افزایش می‌یابد و این وضعیت، به نوبه خود احتمال عود را کاهش می‌دهد. خودکارآمدی در موقعیت‌های مصرف مواد، تعیین‌کننده اساسی رفتار افراد مصرف‌کننده در شرایط عود بالقوه است. خودکارآمدی با افزایش اعتماد و اطمینان و توانمندی افراد مصرف‌کننده برای خودداری از مصرف در مواجهه با شرایط مصرف احتمال مقاومت در برابر استرس، فشار و میل مصرف بعد از دوره ترک را افزایش می‌دهد.

یافته دیگر پژوهش حاضر این بود که ولع مصرف مواد با عود ارتباط مثبت معناداری داشت و با افزایش میزان ولع مصرف عود نیز افزایش یافت. همچنین ۲۴ درصد عود به وسیله ولع مصرف قابل تبیین بود. این یافته با نتایج پژوهش‌های *Berlin* و همکاران [۱۰]؛ *Witkiewitz* و همکاران [۱۱] همخوان است. در تبیین نتایج این پژوهش می‌توان گفت ولع مصرف نقش مهمی در بازگشت مجدد افراد پس از درمان و حفظ موقعیت سوء مصرف مواد و وابستگی به مواد دارد. از دیدگاه آسیب‌شناسی عصبی-زیستی اعتیاد به عنوان یک بیماری مغزی در نظر گرفته می‌شود که اختلال و بدکارکردی در مدارهای عصبی مربوط به پاداش و انگیزه منجر به رفتارهای ناخوشایندی همچون ولع مصرف مواد و عود می‌گردد. ولع مصرف با افزایش فعالیت قشر کرتکس پرفرونتال هنگام مواجهه با نشانه‌های مواد مرتبط است [۲۶]. این عدم تعادل نشان می‌دهد که توانایی شناختی برای تنظیم رفتار جستجوی مواد کاهش و خطر مصرف مواد افزایش می‌یابد. بنابراین، ولع مصرف به عنوان برانگیزنده اصلی در سوء مصرف مواد و با کاهش میزان تسلط بر میل و وسوسه، منجر به کاهش خودکارآمدی می‌شود. در نهایت خودکارآمدی پایین منجر به ادامه مصرف مواد می‌شود. سوء مصرف مواد، به دلیل ایجاد اشتغال ذهنی، انزوا و قضاوت مختل منجر به کاهش مهارت و عملکرد ضعیف می‌شود و آمادگی فرد را برای مراقبت از خود کاهش می‌دهد [۲۴].

همچنین نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین سوگیری توجه و عود افراد وابسته به متامفتامین ارتباط مثبت وجود دارد و ۱۳ درصد عود به وسیله سوگیری توجه قابل تبیین است. این نتیجه با یافته‌های *Liang* و همکاران [۱۴] و یافته *Field* و همکاران [۱۵] همخوان است. در تبیین نتایج این پژوهش می‌توان گفت از آنجا که متامفتامین مدت زمان بیشتری در مغز باقی مانده و به همین دلیل، اثرات تحریکی آن ماندگارتر است. همین عامل نیز باعث تاثیر بر فرآیندهای شناختی از جمله سوگیری توجه می‌شود [۲۷] و سوءمصرف کنندگان با کاهش کارکردهای اجرایی به طور خاص توجه‌شان به محرک‌های مرتبط به مواد جلب می‌گردد [۲۸]. بر اساس دیدگاه *Mogg* و همکاران [۲۹] افراد وابسته به مواد نسبت به محرک‌های مربوط به مواد رفتارهای گرایشی بیشتری را نشان

می‌دهند که این رفتارها، با افزایش مدت مصرف با افزایش وسوسه نیز همراه است. هر چقدر میزان وسوسه مصرف مواد بیشتر باشد، میزان سوگیری توجه نسبت به محرک‌های مرتبط با مواد نیز بیشتر می‌شود. در نتیجه منجر به عود در افراد مصرف‌کننده مواد می‌شود که هیجانات و انتخاب رفتار این افراد، همچنین میزان تلاش و کوششی که صرف ترک مصرف مواد و پرهیز از عود دارد را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. از محدودیت‌های مطالعه حاضر، محدود بودن مطالعه فقط به جنسیت مردان مبتلا به سوءمصرف متامفتامین و عدم کنترل دقیق مدت و میزان مصرف مواد در بیماران و تصادفی نبودن روش پژوهش بود که تعمیم یافته‌های پژوهش به جوامع آماری دیگر را با مشکل مواجه می‌کند. بنابراین، پیشنهاد می‌شود جهت افزایش دامنه تعمیم‌پذیری یافته‌ها، پژوهش‌های مشابه‌ای بر روی زنان دارای اختلال مصرف مواد انجام شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان گفت که با افزایش میزان خودکارآمدی ترک خصوصاً متغیرهای مهارت حل مسئله و مهارت ارتباطیِ افراد مصرف‌کننده متامفتامین، میزان عود کاهش می‌یابد و مانع بازگشت افراد به مصرف مجدد مواد می‌شود. علاوه بر این، ولع مصرف و سوگیری توجه با عود ارتباط مثبت دارد؛ به‌طوری که با افزایش میزان وسوسه و ولع مصرف و سوگیری توجه نسبت به محرک‌های مرتبط با مواد، میزان عود افزایش می‌یابد. بنابراین، درنظرگرفتن ولع مصرف، خودکارآمدی ترک و همچنین فرآیندهای شناختی دخیل در سوء مصرف مواد از جمله سوگیری توجه، می‌توان گام مهمی در جهت پیشگیری از مصرف مجدد و پیش‌بینی یک درمان موفقیت‌آمیز باشد. یافته‌های پژوهش حاضر از دو جنبه نظری و عملی می‌تواند مفید باشد. از لحاظ نظری با بررسی رابطه خودکارآمدی ترک، سوگیری توجه و ولع مصرف با عود افراد دارای اختلال مصرف مواد می‌توان به دانش موجود در زمینه شناسایی عوامل مؤثر در عود و مصرف مجدد مواد در طول دوره ترک کمک کرد. از لحاظ عملی، کمپ‌ها و کلینک‌های ترک اعتیاد از نتایج این پژوهش می‌توانند در خصوص اهمیت متغیرهای پژوهش حاضر در پیشگیری و درمان موفق افرادی که برای ترک مواد مراجعه کرده‌اند، استفاده نمایند.

تشکر و قدردانی: این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری روان‌شناسی نویسنده اول است. بدین‌وسیله نویسندگان پژوهش حاضر بر خود لازم می‌دانند از همکاری افراد شرکت‌کننده در پژوهش حاضر، از کارکنان کمپ‌های شهر اردبیل به خاطر همکاری و زمینه‌سازی انجام این پژوهش و همچنین از اداره کل بهزیستی استان اردبیل جهت ارائه مجوز انجام پژوهش صمیمانه قدردانی نمایند.

تعارض منافع: بدین وسیله نویسندگان مقاله تصریح می‌نمایند که هیچگونه تعارض منافعی در قبال مطالعه حاضر وجود ندارد.

سهم نویسندگان: مینا طاهری‌فرد، ارائه ایده و طراحی مطالعه، جمع‌آوری داده، تجزیه و تحلیل داده‌ها؛ سجاد بشرپور، ارائه ایده و طراحی مطالعه؛ نادر حاجلو و محمد نریمانی، تجزیه و تحلیل داده‌ها؛ همه نویسندگان در نگارش اولیه مقاله و بازنگری آن سهیم بودند و همه با تأیید نهایی مقاله حاضر، مسئولیت دقت و صحت مطالب مندرج در آن را می‌پذیرند.

منابع مالی: پژوهش حاضر از صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور با شماره (۹۸۰۲۱۸۲۰) حمایت مالی دریافت کرده است.

References

1- Han B, Compton WM, Blanco C, Crane E, Lee J, Jones CM. Prescription opioid use, misuse, and use disorders in U.S. adults: 2015 national survey on drug use and health. Ann Intern Med. 2017;167(5):293-301.https://doi.org/10.7326/M17-0865 PMid:28761945

2- Anderson-Carpenter KD, Fletcher JB, Swendeman D, Reback CJ. Associations between sociodemographic characteristics and substance use disorder severity among methamphetamine-using men who have sex with men. Subst Use Misuse. 2019: 54(11):1763-73. https://doi.org/10.1080/10826084.2019.1610445 PMid:31075997 PMCid:PMC6644069

3- Merz F. United Nations Office on Drugs and Crime: World Drug Report 2017. SIRIUS– Zeitschrift für Strategische Analysen.. 2018;2(1):85-6. https://doi.org/10.1515/sirius-2018-0016

4- Beard C, Peckham AD, Griffin ML, Weiss RD, Taghian N, McHugh RK. Associations among interpretation bias, craving, and abstinence self-efficacy in adults with substance use disorders. Drug Alcohol Depend. 2019;205(1):107644. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2019.107644. PMid:31698320 PMCid:PMC7015577

5- Hudson A, Stamp JA. Ovarian hormones and propensity to drug relapse: a review. Neurosci Biobehav Rev. 2011;35(3):427-36. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2010.05.001. PMid:20488201

6- Tatari F, Farnia V, Salemi S, Davarinejad O, Ghaderi S, Rahami B, et al. Evaluation of stress-coping strategies and their association with relapse rate in people with methamphetamine use disorder: an analytical study. J Subst Use. 2020;6(1):1-8. https://doi.org/10.1080/14659891.2020.1800842

7- Zhang Y, Feng B, Geng W, Owens L, & Xi J. Overconfidence" versus "helplessness": A qualitative study on abstinence self-efficacy of drug users in a male compulsory drug detention center in China. Subst Abuse Treat Prev Policy. 2016;11(1):29-35. https://doi.org/10.1186/s13011-016-0073-2. PMid:27577109 PMCid:PMC5006575

8- Morrell, H. E., Skarbek, E. A., & Cohen, L. M. The relationship between self-efficacy and nicotine withdrawal severity among adult smokers. Addict Res Theo. 2011;19(6):494-503. https://doi.org/10.3109/16066359.2011.562995

9- Tajeri B. The effectiveness of cognitive-behavioral therapy on the temptation of attitude and adaptability of glass addicts. J Appl Psycho. 2016;3(35): 63-45. [Persian].

10- Berlin I, Singleton EG, Heishman SJ. Predicting smoking relapse with a multidimensional versus a single-item tobacco craving measure. Drug Alcohol Depend. 2013;132(3):513-20.

https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2013.03.017. PMid:23623506
11- Witkiewitz, Katie, Sarah Bowen, Haley Douglas, and Sharon H. Hsu. ""Mindfulness-based relapse prevention for substance craving: Corrigendum. Addict Behav. 2018;82(1):202. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2017.11.013. PMid:29573890
12- Arjomand Qajur K, Eghbali, A. Comparing of two Schema Therapy and Acceptance and Commitment Therapy (ACT) Attitudes Effectiveness on Early Maladaptive Schema in Metamphetamine Addicts. RRJ. 2018; 7(1): 151-78. [Persian].
13- MacLean RR, Sofuoglu M, Brede E, Robinson C, Waters AJ. Attentional bias in opioid users: A systematic review and meta-analysis. Drug Alcohol Depend. 2018;191:270-8. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2018.07.012. PMid:30157467
14- Liang Q, Yuan T, Cao X, He H, Yang J, Yuan J. Assessing the severity of methamphetamine use disorder beyond the subjective craving report: the role of an attention bias test. Gen Psychiatry. 2019; 32(2): 10-9. https://doi.org/10.1136/gpsych-2018-100019. PMid:31179431 PMCid:PMC6551440
15- Field M, Marhe R, Franken I. The clinical relevance of attentional bias in substance use disorders. CNS spectrums. 2014; 19(3):225-30. https://doi.org/10.1017/S1092852913000321. PMid:23663386
16- Macleod, C. Mathews, A. Tata, P. Attention bias in emotional disorder. J Abnorm Psychol. 1986; 95(1); 15-20. https://doi.org/10.1037/0021-843X.95.1.15. PMid:3700842
17- Dehghani, M; Khatibi, A; Pour-Etemad, H. Build and validate a revised version of the point-exploring visual test using emotional figures as stimuli. Journal of Behavioral Sciences, 2009;3(4):270-65. [Persian].
18- Somoza E, Dyrenforth S, Goldsmith J, Mezinskis J, Cohen M. In search of a universal drug craving scale. Inannual meeting of the American Psychiatric Association, Miami, FL 1995. 20 (pp. 20-25).
19- Basharpour, S. The relationship between cognitive emotion regulation and intelligent control with the severity of dependence and craving in people with substance dependence. Scientific Quarterly of Addiction Research. 2014; 7(28): 131-46. [Persian].
20- Write JF. Predicting Relapse among Young Adults: Psychometric Validation of the Advanced WArning of Relapse scale. Addict Behav. 1993;36(10):987-3. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2011.05.013. PMid:21700396 PMCid:PMC3135308
21- Aslinejhad MA, Moshki M, Alimardani MS, Tavakolizadeh J. The effectiveness of behavioral group therapy and cognitivebehavioral group therapy on the laps rate and persistence in the treatment of patients with opioid dependency under the treatment of MMT. J Kermanshah Univ Med Sci. 2013;17(2):103-12. [Persian].
22- Bramson JH. The impact of peer mentoring on drug avoidance self-efficacy and substance use [dissertation], University of Northern Colorado. 1999.
23- Ekhtiari H, Behzadi A, Oghabian M, Edalati H, Mokri A. Evaluation of visual cues inducing drug craving in intravenous Heroin users. Advances in Cognitive Sciences. 2006;8 (3):43-51. [Persian].
24- Bandura A. Self-efficacy mechanism in human agency. Am Psychol. 1982; 37(2):122. https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122. PMCid:PMC4010856
25- Marlatte, G. A, Barrett, K.. Relapse Prevention; In H. Pkleber (Ed) the text book of substance abuse; Washington D.C. American Psychiatric Press Inc. 1994.
26- Kuhn J, Möller M, Lenartz D, Christian PB, Veerle V.-V, Neuromodulation for Addiction, in: Knotkova, H., Rasche, D. (Eds.), Textbook of Neuromodulation. Springer, 2015: pp. 247–255. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-1408-1_17. PMid:25970823 PMCid:PMC4984401
27- Burlew K, Larios S, Suarez-Morales L, Holmes B, Venner K, Chavez R. Increasing ethnic minority participation in substance abuse clinical trials: Lessons learned in the National Institute on Drug Abuse's Clinical Trials Network. Cultur Divers Ethnic Minor Psychol. 2011;17(4):345. https://doi.org/10.1037/a0025668. PMid:21988575 PMCid:PMC3427793
28- Boelema, S. R., Harakeh, Z., Van Zandvoort, M. J., Reijneveld, S. A., Verhulst, F. C., Ormel, J., & Vollebergh, W. A. (2015). Adolescent heavy drinking does not affect maturation of basic executive functioning: longitudinal findings from the TRAILS study. PLoS One, 10(10), e0139186. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0139186. PMid:26489080 PMCid:PMC4619383
29- Mogg K, Bradley BP, Field M, De Houwer J. Eye movements to smoking-related pictures in smokers: relationship between attentional biases and implicit and explicit measures of stimulus valence.Addiction. 2003;98(6):825-36. https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.2003.00392.x. PMid:12780371

این صفحه آگاهانه سفید گذاشته شده است